สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

"เคียวเง็น 狂言 [Kyōgen]" เป็นการแสดงละครตลกโบราณของญี่ปุ่นที่พัฒนาควบคู่และมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับละครโน 能 [Nō] โดยละครโนนั้นเน้นการร่ายรำที่เป็นแบบแผนและเป็นเรื่องเศร้า มีเนื้อหาเข้าใจยาก ต่างจากเคียวเง็นซึ่งมีเนื้อหาเข้าใจง่ายและเป็นเรื่องใกล้ตัว อีกทั้งยังมุ่งเน้นอารมณ์ขันด้วยบทพูดหรือใช้ภาษาในเชิงล้อเลียนแฝงการเสียดสีและสะท้อนสังคมในลักษณะต่างๆ โดยแสดงออกมาในรูปแบบที่ตลกขบขันเพื่อเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชม

เคียวเง็นมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 600 ปี นับได้ว่าเป็นการแสดงตลกที่เก่าแก่ที่สุดของญี่ปุ่น โดยยังมีการจัดแสดงและได้รับความนิยมอยู่แม้ในปัจจุบัน เคียวเง็นนั้นเป็นศิลปะการแสดงตลกที่มีลักษณะเฉพาะเป็นขนบที่แตกต่างจากตลกโดยทั่วไป เนื่องจากมีบทละครที่ใช้สำหรับการแสดงในแต่ละเรื่อง มีการกำหนดระเบียบเครื่องแต่งกายของผู้แสดง และท่วงทำนองการแสดงที่มีแบบแผนเฉพาะตัว เป็นต้น เนื้อหาที่ใช้ในการแสดงนั้นก็มีความเป็นสากล [1] กล่าวคือเนื้อเรื่องนั้นเข้าใจง่าย แม้ไม่เข้าใจภาษาญี่ปุ่นก็สามารถเข้าใจกริยาท่าทางและสนุกไปด้วยได้ เนื่องจากเป็นมุขตลกที่สะท้อนชีวิต (Human life) และธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ (Human nature) อันเป็นสากล เช่น ความโลภ ความตะกละ ความกลัว ความอยากรู้อยากเห็น ความขี้ขลาด ความไม่มีเหตุผล หรือแม้แต่ความขัดแย้งในตัวของเราเอง เป็นต้น และบางครั้งก็เสียดสีสังคม เคียวเง็นนั้นจะสะท้อนภาพอารมณ์ขันจากสภาวการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ (Human situation) และนำเสนอออกมาในรูปแบบที่ขบขัน ตัวละครอาจดูแปลกและไม่น่าจะเป็นไปได้ในชีวิตจริง แต่ก็เป็นสิ่งที่เคียวเง็นต้องการนำเสนอในรูปแบบของ irony [2] ในความแตกต่างระหว่างรูปลักษณ์ที่ปรากฏ (appearance) กับความเป็นจริง (reality) ที่มีอยู่

---

[1] Kenny, Don. **A KYŌGEN COMPANION** (Tokyo: KINKOH, 1999), p.1.

[2] Irony (การแฝงนัย) หมายถึง ความคิดที่เจตนาจะสื่อสารนั้นแตกต่างหรือตรงกันข้ามกับความหมายตามตัวอักษรของคำที่ใช้ การแฝงนัยเป็นการขัดกันระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็น (**พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย** (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2545), หน้า 229.

หรือแม้แต่ธรรมชาติหรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ (Human relationship) ซึ่งผู้ชมอาจสัมผัสได้ถึงความขบขันซึ่งสะท้อนความเป็นปุถุชนสามัญของมนุษย์ เราอาจหัวเราะด้วยคิดว่าเป็นสิ่งที่ไกลตัว แต่ผลลัพธ์ก็คือสิ่งที่สะท้อนความเป็นมนุษย์ของเราเอง[3]

การสะท้อนธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ในการแสดงเคียวเง็นนั้น ได้สื่อออกมาโดยผ่านทางตัวละครเป็นหลัก และตัวละครที่สะท้อนธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ได้อย่างชัดเจนตัวหนึ่งก็คือตัวทะโรกะจะ ทะโรกะจะเป็นตัวละครซึ่งเป็นผู้คอยรับใช้ติดตามเจ้านาย ในบรรดาตัวละครทั้งหมดนั้น ทะโรกะจะ 太郎冠者 [Tarōkaja] เรียกได้ว่าเป็นตัวแทน (ดะอิเฮียว 代表 [daihyō]) ของละครเคียวเง็นก็ว่าได้[4] เนื่องจากในละครเคียวเง็นนั้นมีตัวละครทะโรกะจะทั้งที่เป็นตัวละครเอกซึ่งเรียกว่าฉิเตะ シテ [shite] หรือตัวละครรองซึ่งเรียกว่าอะโดะ アド [ado] (ตัวละครรองลำดับที่ 1) หรือโคะอะโดะ 小アド [koado] (ตัวละครรองลำดับที่ 2) ปรากฏอยู่แทบทุกเรื่อง[5]

ทะโรกะจะเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมที่สะท้อนความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสากล กล่าวคือ มีความโลภ ความตะกละ ความกลัว ความอยากรู้อยากเห็น ความขี้ขลาด ความเกียจคร้านไม่ชอบทำงาน ชอบดื่มสุรา ชอบวางแผนหลอกล่อเจ้านายเพื่อหลีกเลี่ยงงานหนัก ชอบฝ่าฝืนคำสั่งและวิพากษ์วิจารณ์เจ้านาย เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้พบเห็นได้ทั่วไปในสังคมของเจ้านายและลูกน้องแม้ในสังคมยุคปัจจุบัน นอกจากนี้พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนและเสียดสีสังคมไปด้วย โดยเฉพาะสังคมในยุคสมัยกลางซึ่งเป็นยุคสงครามกลางเมือง (sengokujidai) ซึ่งเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า "เกะโกะกุโจ 下克上 [Gekokujō][6] ขึ้น

---

[3] Richard N. McKinnon. **Selected Plays of Kyōgen** (n.p., 1980), p. 12.

[4] 野上 豊一郎、『太郎冠者・山伏行状記』、檜書店、2002 年、 p.13.

[5] Ibid., p. 19.

[6] เกะโกะกุโจหมายถึง การที่ชนชั้นต่ำโค่นล้มอำนาจและแย่งชิงตำแหน่งจากชนชั้นสูง เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ยุคสมัยนัมโบะกุโช 南北朝[Nanbokuchō] โดยกลุ่มชนชั้นต่ำ และรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ช่วงกลางสมัยมุโระมะชิ 室町[Muromachi] จนถึงยุคสงครามกลางเมือง (ดูอธิบายเพิ่มเติมหน้า 31)

เคียวเง็นนับเป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมบันเทิงที่สะท้อนภาพของมนุษย์และสังคมออกมาในรูปของความสนุกสนานร่าเริงตามวิถีทางของตนเองสืบเนื่องมาจากอดีตได้อย่างลงตัว ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการแสดงตลกของญี่ปุ่นอย่างเคียวเง็นนั้นจะช่วยให้เข้าใจถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมตลกญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนใคร และปรากฏการณ์ทางสังคมที่สะท้อนออกมาจากมุมมองของตลกในฐานะที่เป็นศิลปะการแสดงอันเก่าแก่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ นับเป็นวรรณกรรมแขนงหนึ่งที่สะท้อนศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมแบบชาวบ้าน และสังคมของญี่ปุ่นในสมัยกลางได้อย่างชัดเจน

ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเคียวเง็นนั้น มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เนื่องจากเคียวเง็นเป็นการแสดงตลกญี่ปุ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนใคร อีกทั้งยังเป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่และทรงคุณค่า จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่าทั้งในประเทศญี่ปุ่นและในประเทศไทย การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเคียวเง็นจะเน้นไปในด้านการวิเคราะห์ตัวภาษา และไวยากรณ์ หรือเป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบควบคู่ไปกับละครโนในด้านพัฒนาการ ประวัติความเป็นมา เทคนิคและองค์ประกอบด้านการแสดง อีกทั้งคนไทยหรือกระทั่งผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นเองไม่มากนักที่จะรู้จักเคียวเง็น ประกอบกับยังไม่มีงานวิจัยที่หยิบยกตัวบทละครเคียวเง็นมาวิเคราะห์ในด้านลักษณะนิสัยของตัวละครทะโรกะจะในโฉเมียวเคียวเง็น 小名狂言 [Shōmyō Kyōgen] [7] ที่สะท้อนทั้งธรรมชาติที่ เป็นสากลของมนุษย์และสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “เกะโกะกุโจ” ในญี่ปุ่นยุคกลาง ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาบทละครเคียวเง็นของญี่ปุ่นโดยมุ่งวิเคราะห์ตัวละครทะโรกะจะทั้งที่เป็นตัวละครเอกและตัวละครรองในบทละครเคียวเง็นประเภทโฉเมียวเคียวเง็น 3 เรื่อง ได้แก่เรื่อง “นะริอะงะริ” 『成上り』 [Nariagari] “โบฉิบะริ” 『棒縛』 [Bōshibari] และ “บุอะกุ” 『武悪』 [Buaku] ทั้งนี้โดยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับคนไทยที่สนใจศึกษาวรรณคดีตลกของญี่ปุ่น อีกทั้งผู้วิจัยมีเจตนารมณ์อันแรงกล้าที่จะเผยแผ่ศาสตร์ความรู้ในด้านเคียวเง็นในฐานะวรรณคดีแห่งชาติของญี่ปุ่นอันทรงคุณค่าให้เป็นที่รู้จักของคนไทยมากยิ่งขึ้น

สาเหตุที่เลือกเรื่องทั้ง 3 เรื่องมาทำวิจัย เนื่องจากเป็นเรื่องที่จัดอยู่ในประเภทโฉเมียวเคียวเง็นซึ่งมีตัวละครทะโรกะจะปรากฏอยู่ในเรื่องในสถานภาพที่แตกต่างกัน

---

[7] เป็นการแสดงที่มีทะโรกะจะหรือผู้คอยติดตามรับใช้เจ้านายเป็นตัวละครเอก

ออกไปทั้งในฐานะตัวละครเอก และตัวละครรอง (ลำดับที่ 1 และ 2) ทั้งนี้เพื่อต้องการชี้ให้เห็นว่าตัวละครทะโรกะจะในทั้ง 3 เรื่องนั้นไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทของตัวละครเอกหรือตัวละครรองก็ตาม ทะโรกะจะก็ยังเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นธรรมชาติสากลของมนุษย์ควบคู่ไปกับการสะท้อนปรากฏการณ์เกะโกะกุโจให้เห็นได้อย่างเด่นชัดไม่ว่าจะเป็นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไปอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ

เรื่องที่ 1 "นะริอะงะริ" แสดงให้เห็นพฤติกรรมการเอาตัวรอดอย่างชาญฉลาดเพื่อให้ตนเองพ้นผิดโดยการหยิบยกเรื่องเล่าชื่อ "นะริอะงะริ" ซึ่งเป็นเรื่องเล่าที่มีนัยสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจให้เห็นได้อย่างน่าสนใจ

เรื่องที่ 2 "โบฉิบะริ" เป็น 1 ใน 10 เรื่องที่ได้รับการจัดอันดับให้แสดงบ่อยที่สุดจากการสำรวจทั่วประเทศในช่วงระยะเวลา 15 ปี ตั้งแต่ปีโฉวะ [Shōwa] ที่ 53 (ค.ศ. 1978) ถึงปีเฮเซ [Heisei] ที่ 5 (ค.ศ. 1993) ตีพิมพ์ในนิตยสารโนงะกุ ตะอิมุสุ (คงเงะท์ซุ โนะ โน) 能楽タイムズ(今月の能) [Nōgaku taimuzu (kongetsu no Nō)][8] ในเรื่องนี้ความเก็บกดและลักษณะนิสัยที่ชอบดื่มสุราของทะโรกะจะทำให้ทะโรกะจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อหาวิธีขโมยสุราของเจ้านายดื่ม (แม้อยู่ในสภาพที่ถูกมัดข้อมือ) สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจผ่านตัวละครทะโรกะจะในด้านคำพูดและพฤติกรรมด้วยการฝ่าฝืนคำสั่งและการนินทาล้อเลียนเจ้านายในขณะมึนเมากระทั่งตอบโต้ทำร้ายร่างกายเจ้านาย

เรื่องที่ 3 "บุอะกุ" ความสงสารที่เกิดขึ้นในใจของทะโรกะจะที่ต้องการจะช่วยเหลือเพื่อนทำให้ต้องตัดสินใจฝ่าฝืนคำสั่งเจ้านายโดยแอบช่วยชีวิตและวางแผนให้บุอะกุเพื่อนรักของตนซึ่งมีนิสัยเกียจคร้านไม่ฟังคำสั่งของเจ้านายให้รอดพ้นจากการถูกเจ้านายสั่งฆ่า ซึ่งการที่ทะโรกะจะเกิดความสงสารจนต้องยอมฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้านายโดยปล่อยตัวบุอะกุไปนั้นสะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างออกไปจากสองเรื่องแรก อนึ่ง สำหรับเรื่องบุอะกุนั้นบางครั้งอาจปรากฏอยู่ในประเภทดะอิเมียวเคียวเง็น 大名狂言 [Daimyō Kyōgen][9] บ้างโฉเมียวเคียวเง็นบ้างขึ้นอยู่กับมุมมองของนักวิชาการที่จะให้ตัวละครใดเป็นตัวละคร

---

[8] ข้อมูลจาก 小林 貢, 油谷 光雄、『狂言ハンドブック』、三省堂、1995、pp.36-37.(ดูภาคผนวก ก)

[9] เป็นประเภทหนึ่งในเคียวเง็นที่มีตัวละครเอกเป็นดะอิเมียวหรือผู้ถือครองที่ดินขนาดใหญ่

หอสมุดกลาง สำนักงานวิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เอกซึ่งก็แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาเรื่องนี้เนื่องจากหนังสือ『狂言ハンドブック』「Kyōgen Handbook」 ของโคะบะยะฌิ เซะกิ 小林責 [Kobayashi Seki] และอะบุระตะนิ มิทซุ์โอะ 油谷 光雄 [Aburatani Mitsuo] ซึ่งเป็นผลงานในปี 2003 [10] ที่เป็นที่ยอมรับได้จัดประเภทบุอะกุไว้อย่างแตกต่างและน่าสนใจ โดยได้จัดบุอะกุให้อยู่ในประเภทโฌเมียวเคียวเง็น และแยกย่อยออกเป็นเกะโกะกุโจโมะโนะ 下克上物 [Gekokujōmono] [11] ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับหยิบยกขึ้นมาศึกษาเนื่องจากเป็นเรื่องที่อยู่ในประเภทของเกะโกะกุโจโมะโนะซึ่งตรงกับประเด็นศึกษาของการวิจัยครั้งนี้

สำหรับเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาตัวละครทะโรกะจะนั้น เนื่องจาก ตัวละครทะโรกะจะถือเป็น "จิตวิญญาณของการแสดงเคียวเง็น (spirit of kyōgen)" ตัวละครทะโรกะจะถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเคียวเง็นเนื่องจากในละครเคียวเง็นนั้นมีทะโรกะจะเป็นตัวละครเอกอยู่เป็นจำนวนมาก และปรากฏอยู่ในบทละครเคียวเง็นแทบทุกเรื่องทั้งในฐานะตัวละครเอกหรือตัวละครรอง [12] นับได้ว่าเป็นตัวละครที่เด่นที่สุดในเคียวเง็นเพราะเป็นตัวละครที่ช่วยชูโรง และเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชมได้เป็นอย่างดี อีกทั้งทะโรกะจะเป็นตัวละครที่มีนิสัยและบุคลิกที่หลากหลายทั้งในด้านดีและไม่ดี ซึ่งล้วนแต่เป็นบุคลิกที่สะท้อนธรรมชาติของมนุษย์ เป็นตัวแทนของมนุษย์ปุถุชนสามัญ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนและเสียดสีสังคมไปด้วย ดังนั้นการที่จะศึกษาให้รู้ถึงจิตวิญญาณของความเป็นเคียวเง็นที่แท้จริงนั้นจำเป็นต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครทะโรกะจะก่อนเป็นอันดับแรก

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะนิสัยของตัวละครทะโรกะจะในโฌเมียวเคียวเง็น 3 เรื่องได้แก่ นะริอะงะริ โบฌิบะริ และบุอะกุ
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของตัวละครทะโรกะจะที่สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมในญี่ปุ่นยุคกลาง (ค.ศ.1333-1600)

---

[10] พิมพ์ครั้งที่ 4 (จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกในปี 1995)

[11] เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับผู้น้อยที่อาจเอื้อมต่อผู้ใหญ่

[12] 小林 貢、"「太郎冠者」という呼び名、" 国立能楽堂 第248 号 (4 月 2004 年): 21.

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะนิสัยของตัวละครทะโรกะจะสะท้อนธรรมชาติที่เป็นสากลของมนุษย์

2. ตัวละครทะโรกะจะสะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมที่ชนชั้นต่ำวิพากษ์วิจารณ์ขัดขืนคำสั่ง และล้มล้างชนชั้นสูงที่เรียกว่าเกะโกะกุโจ 下克上[Gekokujō] ด้วยคำพูดและพฤติกรรมในญี่ปุ่นยุคกลาง (ค.ศ.1333-1600)

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะ “ฮงเคียวเง็น 本狂言 [Hon Kyōgen]” หรือ “เคียวเง็นแท้ (Kyōgen Proper)” ซึ่งเป็นละครเคียวเง็นที่เล่นสลับกับละครโนเท่านั้น โดยจะไม่ศึกษาส่วนของ “อะอิเคียวเง็น 間狂言 [Ai Kyōgen]” หรือ “Interlude Kyōgen” ซึ่งเป็นบทที่นักแสดงเคียวเง็นเล่นในละครโนโดยออกมาเล่าเรื่องสรุปความเป็นไปในท้องเรื่องในองก์ที่หนึ่งโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวก่อนเข้าสู่องก์ที่ 2 ดังนั้นคำว่า “เคียวเง็น” ในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึง “ฮงเคียวเง็น” หรือ “เคียวเง็นแท้” นั่นเอง

2. ในเนื้อหาบทที่ 3-บทที่5 ผู้วิจัยได้เลือกบทละครเคียวเง็นของสำนักโอกุระ 大蔵 [Ōkura] จากหนังสือนิฮงโกะเต็นบุงงะกุตะอิเกะอิ 日本古典文学大系 [Nihon koten bungaku taikei] เคียวเง็นฌู โจ 『狂言集 上』 [Kyōgenshū jō] ของโคะยะมะ ฮิโระฌิ 小山 弘志 [Koyama Hiroshi] สำนักพิมพ์อิวะนะมิ 岩波 [Iwanami] ปี 1967 สำหรับใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครทะโรกะจะ

3. ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาโดยศึกษาตัวละครทะโรกะจะในโฌเมียวเคียวเง็น 小名狂言 [Shōmyō Kyōgen] จำนวน 3 เรื่องซึ่งเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาสะท้อนปรากฏการณ์สังคมเกะโกะกุโจในสังคมญี่ปุ่นยุคสมัยกลางโดยผ่านทางพฤติกรรมของตัวละครทะโรกะจะได้อย่างชัดเจนและแตกต่างกันออกไปอย่างน่าสนใจ ได้แก่เรื่อง นะริอะงะริ โบฌิบะริ และบุอะกุ

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมและศึกษาบทความ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเคียวเง็นทั้งภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย

2. ศึกษาและวิเคราะห์บทละครเคียวเง็นตามที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

3. ศึกษาการแสดงเคียวเง็นจากวีดีโอเทป

4. เรียบเรียงเขียนวิทยานิพนธ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

1. เข้าใจลักษณะนิสัยและพฤติกรรมตัวละครทะโรกะจะ
2. เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมญี่ปุ่นในยุคกลาง (ค.ศ.1333-1600)
3. เป็นแนวทางในการศึกษาตัวละครอื่นๆในบทละครเคียวเง็นต่อไป

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การแปลจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้แปลโดยผู้วิจัยยกเว้นการแปลที่ยกมาอ้างอิงที่มาจากเอกสารอื่นซึ่งจะแจ้งไว้
2. ชื่อของชาวญี่ปุ่นที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเรียงลำดับจากนามสกุลแล้วตามด้วยชื่อตามธรรมเนียมนิยมแบบญี่ปุ่น
3. อักษรภาษาญี่ปุ่นที่อยู่ในเครื่องหมาย 『 』 คือชื่อหนังสือ ชื่อเรื่อง ชื่อนวนิยาย หรือชื่อบทละคร
4. อักษรภาษาญี่ปุ่นที่อยู่ในเครื่องหมาย 「 」 คือชื่อบทความ
5. อักษรภาษาไทยที่อยู่ในเครื่องหมาย “ ” คือชื่อบทละคร และคำที่ต้องการอธิบายความหมาย
6. อักษรโรมะจิที่อยู่ในเครื่องหมาย [ ] หลังอักษรภาษาญี่ปุ่นคือวิธีอ่านคำหรือข้อความภาษาญี่ปุ่นนั้น
7. คำ ข้อความหรือตัวเลขที่อยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) คือรายละเอียดที่ต้องการอธิบายเพิ่มเติม
8. คำที่ปรากฏในงานวิจัยนี้จะใช้การลำดับเสียงอ่านจากอักษรภาษาไทยภาษาญี่ปุ่นและอักษรโรมันซึ่งเป็นวิธีอ่านกำกับไว้ในวงเล็บด้านหลัง หากมีการใช้คำหรือข้อความนั้นอีกจะใช้วิธีการเขียนโดยใช้ภาษาไทยที่ถอดเสียงมาจากภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น
9. ในการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยใช้ระบบที่เป็นผลงานวิจัยของคณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาดา สัตยพงศ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ตำแหน่งทางวิชาการในขณะนั้น),

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุดาพร ลักษณียนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบดังกล่าวนี้ กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน (อักษรโรมะจิ) เป็นอักษรภาษาไทยซึ่งขออธิบายคร่าวๆ เป็นตารางที่เข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่านทั่วไปดังนี้ (* คือส่วนที่ผู้อ่านทั่วไปอาจยังไม่คุ้นเคยนัก)

สระ	
อักษรโรมะจิ	**อักษรไทย**
(สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	
a , aa	อะ , อา
i , ii	อิ , อี
u , ū	อุ , อู
e , ee	เอะ , เอ
o , ō	โอะ , โอ
-ya , -yaa	เอียะ , เอีย
-yu , -yuu	อิว , อีว
*-yo , -you	เอียว , เอียว

พยัญชนะ	
อักษรโรมะจิ	**อักษรไทย**
p เมื่อเกิดต้นคำ	พ
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ต
* ts	ท์ซุ
ch	ช

d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อพยางค์ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด)	
เมื่อเกิดหน้า p , b , m	ม
เมื่อเกิดหน้า k , g , w	ง
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	น
n (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	
s	ซ
*sh	ฌ
*z	ส
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง
h	ฮ

หมายเหตุ : ในงานวิจัยฉบับนี้ การถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่มีสระเสียงยาวซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรโรมะจิ ou จะใช้อักษรไทยสระโอ เช่นเดียวกันกับอักษรโรมะจิ oo และ ō

ผู้วิจัยขอนำบางส่วนของคำที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้มาเป็นตัวอย่างประกอบ ดังนี้

อักษรไทย	**อักษรโรมะจิ**
เคียวเง็น	Kyōgen
ทะโรกะจะ	Tarō kaja
เกะโกะกุโจ	Gekokujō
บุอะกุ	Buaku
โบฉิบะริ	Bōshibari
นะริอะงะริ	Nariagari

อนึ่ง คำบางคำที่ใช้แพร่หลายมากแล้ว ก็จะใช้ตามความนิยม โดยไม่นำระบบการถอดอักษรดังกล่าวมาใช้ เช่น โตเกียว โอซาก้า ซากุระ เป็นต้น

1.8 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับเคียวเง็นที่ผ่านมาทั้งในประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยเป็นการศึกษาวิเคราะห์ในด้านไวยากรณ์และภาษาที่ใช้ในเคียวเง็น รวมถึงการศึกษาในเชิงเปรียบระหว่างโนและเคียวเง็น การรวบรวมหรือแปลบทละครเคียวเง็นออกเป็นภาษาต่างประเทศ เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ตัวละครทะโรกะจะและปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า "เกะโกะกุโจ" ที่พบนั้นจะเป็นการกล่าววิเคราะห์ในภาพรวมโดยยกตัวอย่างซึ่งไม่ได้วิเคราะห์ลงไปถึงตัวบทละครหรือเน้นวิเคราะห์เคียวเง็นประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ ดังเช่นในงานวิจัยของฟุจิตะ อะซะยะ ふじた あさや [Fujita Asaya] ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ของมนุษย์ที่ปรากฏในเคียวเง็นโดยยกตัวอย่างเคียวเง็นและกล่าวสรุปประเด็นสั้นๆในช่วงท้าย เช่นภาพลักษณ์ของภรรยาในเรื่อง "คะมะบะระ" 『鎌腹』 [Kamabara] การเสียดสีในเรื่องของศาสนาที่ปรากฏในเรื่อง "ฌูรน" 『宗論』 [Shūron] และ "ฟุกุโร" 『梟』 [Fukurō] การสะท้อนสังคมของการแต่งงานและการมีคู่ในเรื่อง "ฟุตะริบะกะมะ" 『二人袴』 [Futaribakama] เป็นต้น และได้สรุปภาพรวมของตัวละครทะโรกะจะไว้ว่า ทะโรกะจะเป็นตัวละครที่เปรียบเสมือนตัวแทนของชาวบ้านในยุคสมัยนั้น แต่ในเคียวเง็นบางเรื่องจะเห็นว่าการที่ทะโรกะจะมีความรู้ในทางบทกวี ฉลาดและสามารถหลอกเจ้านายให้หลงกลได้นั้นสะท้อนให้เห็นถึงการเริ่มมีอำนาจของชาวบ้านในยุคสมัยกลาง[13]

โนะมุระ มันซะกุ 野村万作 [Nomura Mansaku] นักแสดงเคียวเง็นในสำนักอิสุมิ 和泉[Izumi] ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการรับบทตัวแสดงเป็นทะโรกะจะ ซึ่งตอนหนึ่งได้กล่าวถึงพฤติกรรมของทะโรกะจะที่สะท้อนความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคม โดยกล่าวว่า ในเชิงจิตวิทยา ธรรมชาติความเป็นมนุษย์ของคนเรานั้นไม่เคยเปลี่ยน ไม่ว่าเวลาจะผ่านล่วงเลยไปนานเท่าไหร่ และแม้ว่าแต่ละประเทศจะอยู่ห่างไกลสักพียงใด ก็ยังมีจุดร่วมของความเป็นมนุษย์ร่วมกันอยู่[14] โนะมุระยังกล่าวอีกว่า เคียวเง็น

---

[13] ふじた あさや、 『太郎冠者ものがたり』 、日本放送出版協会、1977、p. 124.

[14] 野村 万作、 『太郎冠者を生きる』 、白水社、1991、p. 183.

นั้นได้สะท้อนภาพจิตวิทยาในแง่ของความเป็นมนุษย์และจุดด้อยของมนุษย์ รวมทั้งสะท้อนภาพของสังคมชาวบ้านธรรมดาสามัญโดยผ่านพฤติกรรมของทะโรกะจะ[15]

เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจนั้น ในงานวิจัยของซะตะเกะ อะกิฮิโระ 佐竹昭広 [Satake Akihiro] ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจในเรื่องบุอะกุโดยมุ่งอธิบายพฤติกรรมที่ส่อไปในทางแข็งขืนต่อเจ้านาย (ฟุโฮโก 不奉公 [fuhōkō]) ของตัวละครบุอะกุเป็นหลัก อีกทั้งยังได้วิเคราะห์แนวคิดของความเป็นนะริอะงะริ คือการที่ชนชั้นต่ำสามารถเปลี่ยนสถานภาพและก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นสูงได้ในเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้นโดยยกตัวอย่างที่ปรากฏในเรื่องอิซซุนโบฉิ 『一寸法師』 「Issunbōshi」 และเรื่องโมะโนะกุซะทะโร 『物くさ太郎』 [Monokusatarō] [16]

ในงานวิจัยของโยะโกะอิ คิโยะฉิ 横井 清 [Yokoi Kiyoshi] ได้กล่าวถึงลักษณะของปรากฏการณ์สังคมเกะโกะกุโจ และวิธีที่จะทำความเข้าใจกับแนวคิดนี้ ภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในยุคสมัยกลาง รวมทั้งภาพลักษณ์ของตัวละครในเคียวเง็นกับปรากฏการณ์สังคมเกะโกะกุโจในภาพรวม อีกทั้งได้ยกตัวอย่างเคียวเง็นเรื่องบุอะกุมาวิเคราะห์ในประเด็นการสะท้อนและเสียดสีสังคมในยุคสมัยกลาง [17]

สำหรับเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเคียวเง็นที่เป็นภาษาอังกฤษนั้นพบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์ภาษาที่ใช้ในเคียวเง็นเช่น งานวิจัยของกัลยาณี สีตสุวรรณ[18] เอกสารงานวิจัยซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการของเคียวเง็น และรวบรวมเนื้อเรื่องย่อของบทละครเคียวเง็นแต่ละเรื่องดังเช่นงานเขียนของ Don Kenny ซึ่งมีเนื้อหาที่กล่าวถึงความหมายและลักษณะของเคียวเง็นพอสังเขป รวมทั้งประวัติความเป็นมาของเคียวเง็นตั้งแต่สมัยที่เคียวเง็นยังเป็นการแสดงที่เรียกว่าซะรุงะกุ 猿 楽

---

[15] Ibid., p. 184.

[16] 佐竹 昭広、 『下克上の文学』 、筑摩書房、1982、pp. 144-136.

[17] 横井 清、 『下克上の文化』 、第 2 制、東京大学出版会、1982、pp. 49-64.

[18] Kanlayanee Sitasuwan. **LANGUAGE USAGE IN KYŌGEN**. Ph.D. Dissertation, University of Washington 1986.

[Sarugaku] จนถึงเคียวเง็นในยุคปัจจุบัน พร้อมเนื้อเรื่องย่อของบทละครเคียวเง็นโดยเรียงลำดับชื่อเรื่องตามอักษรโรมัน [19] เอกสารงานวิจัยของ Carolyn A. Morley ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของละครโนและเคียวเง็นและลักษณะของอะอิเคียวเง็นหรือ Interlude Kyōgen [20] และเอกสารงานวิจัยของ Kunio Komparu เกี่ยวกับพัฒนาการของเคียวเง็น อารมณ์ขันในเคียวเง็น ประเภทและองค์ประกอบต่างๆ ของการแสดงเคียวเง็นไม่ว่าจะเป็นตัวละคร หน้ากาก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง[21] เป็นต้น

นอกจากนั้น Richard N. McKinnon ได้กล่าวถึงภาพรวมประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของเคียวเง็นและลักษณะสำคัญของเคียวเง็นอย่างคร่าวๆ พร้อมกับแปลบทละครเคียวเง็นโดยยึดตามแบบสำนักสำนักอิสุมิเป็นภาษาอังกฤษจำนวน 9 เรื่อง พร้อมกับบทวิจารณ์พอสังเขป ซึ่งหนึ่งในนั้นคือเรื่องโบฉิบะริ โดย Richard ได้กล่าวถึงลักษณะการดำเนินเรื่อง และพฤติกรรมอันชาญฉลาดที่แสดงให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ผ่านตัวละครทะโรกะจะและจิโรกะจะที่สามารถหาวิธีขโมยดื่มสุราของเจ้านายได้เป็นผลสำเร็จ [22]

ในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเคียวเง็นที่เป็นภาษาไทยนั้นยังมีไม่มากนัก และเป็นงานวิจัยที่กล่าวถึงลักษณะเฉพาะและประวัติความเป็นเป็นมาของเคียวเง็นยกตัวอย่างเช่นงานวิจัยของกัลยาณี สีตสุวรรณ ที่กล่าวถึงละครโนกับเคียวเง็นและความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของละครทั้งสอง ความหมายของคำว่า “โน” และ “เคียวเง็น” ประวัติและพัฒนาการของละครทั้งสอง ตลอดจนคุณสมบัติที่ต่างและคล้ายคลึงกัน การแบ่งประเภทของละครทั้งสองตามหลักโจะ ฮะ คิว 序破急 [jo-ha-kyū] การแปลบทละครเคียวเง็นเป็นภาษาไทย [23] นอกจากนั้นก็มีบทความของกัลยาณี

---

[19] Kenny Don. **A KYŌGEN COMPANION**. Tokyo: KINKOH, 1999.

[20] Museum Associates, Los Angeles County Museum of Art. **Miracle and Mischief : Noh and Kyōgen Theater in Japan**. Tokyo: Toppan Printing, 2002.

[21] Kunio Komparu. **THE NOH THEATER: Principles and Perspectives**. New York, Tokyo,
Kyoto: WEATHERHILL/TANKOSHA, 1983.

[22] Richard N. McKinnon. **Selected Plays of Kyōgen**. (n.p.), 1980.

[23] กัลยาณี สีตสุวรรณ, “โนกับเคียวเง็น,” **วารสารอักษรศาสตร์ 20** (มกราคม 2531): 13-28.

สีตสุวรรณซึ่งกล่าวถึงเคียวเง็นในด้านองค์ประกอบ ลักษณะและการแสดงเคียวเง็น เป็นต้น[24]

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นภาษาญี่ปุ่น ภาษาไทย และภาษาอังกฤษพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยฉบับใดที่นำบทละครเคียวเง็นมาศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครทะโรกะจะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการศึกษาควบคู่กันไประหว่างพฤติกรรมของตัวละครทะโรกะจะที่สะท้อนทั้งความเป็นธรรมชาติที่เป็นสากลของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคมเกะโกะกุโจในสังคมญี่ปุ่นยุคสมัยกลาง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นเล่มแรกที่ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครทะโรกะจะโดยผ่านตัวบทละคร

---

[24] กัลยาณี สีตสุวรรณ, "เคียวเง็น," ใน **ด้วยกตัญญุตา** (กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 1-13.